

Franc Krnjak*

PORAVNALI SMO VELIKI ZGODOVINSKI DOLG!

S slovensko državnostjo smo Slovenci dobili tudi nekatere temeljne elemente domoljubja, ki so sicer bili nakazani, vendar premalo vtakani v državotvorni sistem. En kamenček v mozaiku domoljubja je vsekakor obuditev slovenske nacionalne identitete, ki se je najodločnejše prikazala v viharnih dogodkih novembra 1918. leta.

Ključne besede

Spominska obeležja, Rudolf Maister, Društvo generala Maistra, leto 2003, Občina Ormož

Uvod

Vem, da nekateri zapisi in podatki, ki jih bom v uvodu zapisal, skoraj ne "slišijo" med zapise o ustanovitvi sedanjega Društva generala Maistra, pa sem se vendarle odločil zanje. Čez čas bodo namreč tudi ti podatki morda za koga zanimivi. Napisal bom nekaj o tem letu – o letini in nekaterih dogodkih, ki so zaznamovali leto 2003. Seveda bom še posebej temeljito opisal ustanovitev iniciativnega odbora za ustanovitev podružnice Društva generala Maistra in kronološke zapise delovanja društva do danes.

Leto 2003 se je pričelo z mirnim in malo hladnim jutrom, ki se je pozneje sprevrglo v lep, sončen in topel dan. Dan po treh kraljih je pričelo snežiti in snega je nametlo za približno 20 centimetrov do poldneva, do večera pa že skoraj pol metra. Tudi zima je pokazala drugačen obraz – po sneženju 17 stopinj pod ničlo. Zelo nizke temperature so se nadaljevale skozi ves januar z nekaj vmesnimi višjimi temperaturami, ki so imele za posledico večkratno sneženje. Na vincencovo, 22. januarja 2003, je nastala huda poledica, tako da je marsikdo pristal v bolnišnici z grdimi poškodbami. Prav tako je razsajala med prebivalstvom strupena viroza. Takšen je bil pričetek leta, kar se tiče vremenskih razmer.

Ker sem še vedno v januarju, bom zapisal popis slovenskega prebivalstva iz leta poprej. V letu 2002 je živelo v Sloveniji skupaj 1.948.250 prebivalcev. Od tega je bilo moških 943.994, žensk pa 1.004.256. Za primerjavo se bom povrnil v leto 1857, ko je na sedanjem ozemlju živelo le 1.101.854 ljudi, od tega

535.945 moških in 565.909 žensk. Torej, v skoraj sto petdesetih letih se je prebivalstvo skoraj podvojilo – gotovo predvsem v zadnjih skoraj petdesetih letih z močnim migracijskim trendom ljudi iz južnih republik nekdanje Jugoslavije.

V prvi polovici januarja je vsakega dobro mislečega in domoljubnega Slovenca pretresla novica o smrti tvorca samostojne Slovenije dr. Jožeta Pučnika. Nekdanji disident Pučnik je bil rojen 1932. leta v Črešnjevcu pri Slovenski Bistrici. Njegovi politični nasprotniki iz vrst kontinuitete so se ga bali, zato so ga na vsakem koraku blatili in sovražili.

Marec je bil zaznamovan z atentatom na srbskega premierja Zorana Djindjića. Ta demokrat, ki se je kalil na Zahodu, je predal sodišču v Haagu balkanskega klavca Slobodana Miloševića ter vojnega zločinca in ultranacionalista Vojislava Šešlja. To je bil zadnji Miloševićev udarec.

Zgodaj zjutraj 20. marca pa se je začel uvod v dolgotrajno iraško vojno. Svet ostro protestira proti vojni in predsedniku Bushu. Demonstracije so tudi v sami Ameriki.

Konec istega meseca se je že začela dolgotrajna suša, ki je dodobra zaznamovala to leto, posebno v vinskem letniku. Oblast je prepovedala kurjenje na prostem, vendar je že 6. april prinesel močno ohladitev s slano. Ledene sveče so visele z jokajočih trt, propadle so cvetoče marelice, na zahodu države kot tudi v Ljubljani pa je zapadel sneg. Strupeni severnik je pihal po Prlekiji z orkansko močjo. Ob Dravi proti Središču je dvigoval z njiv rodovitno prst. Občutek je bil zastrašujoč. Peščeni vihar. Narava je izgledala kot v Sahari. Strašno, kaj so norci v socializmu naredili z naravo. Tam, kjer je še pred nedavnim tekla reka, so naredili polje. Sedanji oblastniki, ki so večinoma ostali na oblasti še od prej, pa se ne zmenijo, da bi sanirali okolje. Nespametna družba. Bog nam pomagaj! Slana, začinjena z močnim deževjem, še naprej mori.

V soboto, 12. aprila 2003, je ves dan deževalo. Včasih bolj, včasih manj. Dopoldne je bila v Ormožu lepa slovesnost. Namreč, na pobudo dr. prof. Slavice Šikovec, vodilne dame slovenskega vinarstva, prleške rojakinje iz Grab pri Križevcih pri Ljutomeru, je bila odkrita ob devetdeseti obletnici rojstva spominska plošča prof. Miranu Veseliču, univ. dipl. ing. agr.

* Franc Krnjak, samostojni raziskovalec, Skolibrava 4, 2270 Ormož.

Prof. Veselič je bil vodilni slovenski vinogradniško-vinarski strokovnjak, tehnološki avtor okroglih vinskih kleti (Ormož, Ljutomer itd.), pedagog in idejni oče zaščitne znamke slovenskih vin.

Istega dne popoldne smo člani Zgodovinskega društva iz Ormoža pripravili spominsko razstavo ob 130. obletnici rojstva prof. dr. Karla Ozvalda, pomembnega slovenskega pedagoga in filozofa.

S slavnostnim nagovorom je velikega filozofa počastil prof. dr. Stane Granda, znanstveni svetnik ZRC SAZU, središki pevski zbor Credo pa je pripravil lep vokalni nastop. Povabljeni goste in ostale prisotne je v imenu Zgodovinskega društva Ormož pozdravila kustodinja Zdenka Kresnik, v imenu kraja pa predsednik KS Anton Jelovica. Posebni gost, ki je prof. Ozvalda osebno poznal, je bil akademik prof. dr. Vasilij Melik. Vabilu se je prijazno odzval predsednik Zgodovinskega društva Gornja Radgona prof. dr. Ivan Rihtarič in seveda Ozvaldovi sorodniki: hči Dragica, ki je pogumno zakorakala v dvaindevetdeseto leto, in nečak Branko z družino. Sin Marjan kljub povabilu ni prišel, menda se je opravičil zaradi zdravstvenih težav. "Srjancov" je bilo za prstov ene roke, med njimi je prišlo le nekaj srediških učiteljev z ravnateljem g. Šulekom ter središki dušni pastir g. Drago Avsenak. Če citiram narodnjaka Božidarja Raiča, ki je dejal v svojem ognjevitom govoru, "da se je Božji prst dotaknul Štajerske zemlje", in pomislim, koliko pokončnih mož je izšlo od tukaj (iz središke župnije), postanem žalosten ob sedanjem stanju duha. Župan Trofenik pa se kljub našemu prijaznemu povabilu ni odzval. Pa bi se moral! Spominu na filozofa Ozvalda se prav tako ni odzval noben občinski in krajevni veljak, razen predsednika KS. Ob koncu programa nas je KS lepo pogostila. Vsaj to! Skratka, namen je bil dosežen. Močno pa upam, da se bo stanje duha z morebitno večjo avtonomnostjo trga in z menjavo generacij spremenilo in tudi ta zakrknjenost razvodenila.

Na veliko noč, 20. aprila zvečer, tako je poročala televizija, je bil na Kozjanskem potres četrte stopnje. To je že tretjikrat, da je na samo veliko noč zazibalo to našo ljubo Zemljico. Naključje? Kaj le to pomeni? Gotovo so nam dana jasna sporočila, le ljudje ne dojemamo, ker živimo razvratno, potrošniško, brez vsakršnih življenjskih vrednot, tako družbeno, politično in moralno, misel, ki me skrbi, toda brez moraliziranja. Dejstvo! Žal, povsod je mnogo debilov.

Ponovno je začela pritiskati suša z visokimi temperaturami, tudi več kot 30 stopinj, le ledeni možje s "poscano" Zofko niso razočarali stoletnih napovedi. Prav pošteno je namočilo proti koncu meseca maja, vendar ta moča ni dolgo zdržala. Zdržal pa je ostre napade in kritike ljutomerski župan zaradi postavitve

ličnega vodometra v sredini rondoja. Zapravljanje javnega denarja (20 milijonov SIT) za postavljanje lastnih spomenikov ni nič novega. Tudi v Ormožu je enako, le da je ljutomerski vodomet večji in vpadljivejši, ormoški pa ima menda umetniško noto.

V četrtek, 5. junija, je prišel obiskat Hrvate papež Wojtyła. Suša in visoke temperature, tudi do 36 stopinj, zopet kažejo zobe, tako da je trta že popolnoma odcvetela. Na njivah v obdravskih predelih se škoda zaradi suše že močno pozna. Na izrazito naplavinem svetu so poljščine močno prizadete. Ves junij ni padla kaplja dežja, temperature pa so nenormalno visoke. Gladina vode v Dravi pri Ormožu se je znižala za približno dva metra. V četrtek, 12. junija 2003, je termometer pri nas v goricah zvečer ob 19. uri kazal rekordnih 47 stopinj!!!

Ta mesec je bil v Središču pomemben dogodek. Namreč, po dolгих letih od osamosvojitve so odprli prepotrebni maloobmejni prehod Središče ob Dravi – Preseka. Toda, tudi tokrat ni šlo vse, kot bi moralo. Prišlo je do sramote, ki jo je zakuhala država s svojimi prenapetimi oblastniki, ko navadnim državljanom ni dovolila prisostvovati slovesnosti. Tudi tistim, ki so bili vabljeni z uradnimi vabili, pa teh niso imeli pri sebi, ker jih je že v Središču pri gasilskem domu ustavljala policija, so preprečili dostop na prizorišče.

Na ivanjsko nedeljo, ob tradicionalnem žegnanju na Humu, gričku, streljaj od Ormoža, se je odvijal prvi pohod iz Vodrancev po "Božidarjevi poti". Pohod so organizirali pesnikovi častilci, ki si želijo, da bi bil pohod tradicionalen. Zanimivo! Kljub suši in vremenu brez dežja je začetek "Ormoškega poletja" skazilo in preprečilo hudo neurje. Toča je klestila po Slovenskih goricah, sosednjem Čakovcu in Varaždinu. Prirediteljem se to ni pripetilo prvokrat.

Na dan državnosti so v soboto veterani vojne za Slovenijo odkrili na Bajzecu pod Kogom spominsko obeležje. Bilo je veliko sonca, veselja, golaža in vina, ki je teklo v potokih, saj je suša neusmiljeno pritiskala. Žetev je bila končana že konec prve dekade julija. Letina prepolovljena, zrnje pa drobno kot makovo semenje. Drava pod ormoškimi jezerom proti Središču je komaj pretočna in topla kot mlaka. Zelo dosti se hodimo kopat v deročo in čisto reko, če še zasluži takšno ime, pod obreško "buro". Pravi raj, tako pravijo prijatelji z Danske, ki so prišli s svojimi družinami na obisk. Ti Danci so bili glavni koordinatorji pri mednarodnem naravovarstvenem projektu, ki ga je vodila Lovska družina Središče.

V začetku avgusta so na pobudo prelata, pesnika in pisatelja prof. Stanka Janežiča v Miklavžu pri Ormožu domačini odkrili spominsko ploščo dvema duhovnikoma: pesniku, Prešernovemu sodobniku,

Štefanu Modrinjaku in pisatelju Francu Kolencu. Ob tej priložnosti je bil izdan tudi ličen spominski zbornik.

Sedaj se že ponekod tudi po vinogradih pozna močna suša. Peklenska vročina in suša. Celotna Evropa je v plamenih. Tudi pri nas na Primorskem in v Alpah. Potoki so presahnil. Nekatere zgodnejše sorte grozdja že zorijo. Vročina ubija tudi ljudi. Bolj izpostavljeni gozdovi se sušijo. Vinogradniki se pripravljajo na trgatve. To se še ni zgodilo, da bi začeli trgatve zadnji teden v avgustu, konec avgusta je že bila končana tu in tam trgatve ranih in srednje ranih sort. V glavnem pa se je celotna trgatve vseh sort končala okoli 20. septembra. Odlična sladkorna stopnja. Strokovnjaki napovedujejo letnik stoletja. Če bo šlo tako naprej, bo morala sladkorna tovarna zapreti vrata, pravijo hudomušneži. No, pa je ni dotokla suša, temveč lakomnost, politika in globalizacija! V tem mesecu se je končala adaptacija zahodne in južne strani ormoškega gradu. Novo pročelje, nova streha in strelovod. Zelo lep zgodovinski objekt, ki pa ni v celoti izkoriščen. Škoda!

Oktober se je začel močno kujati. Zadnji teden v mesecu je med dežjem pričelo močno snežiti, vendar se sneg ni obdržal, popoldne ga je že "pojedlo". Je pa naredil mnogo škode. Cesta med Ormožem in Ljutomerom, v Kačurah, je bila zaprta zaradi polomljenega drevja. O škodi so poročali iz vse Slovenije.

Teden dni pred spominom na mrtve nas je v 76. letu zapustil vodilni zgodovinar – prleški rojak, doma iz Veržeja, prof. dr. Anton Ferenc. Kmalu po prazniku, dnevu mrtvih, so se uresničile napovedi vremenoslovcev. Pričelo je močno deževati, tako da je Drava zaradi velikih nalivov v Alpah močno narasla. Mrzlo pa ni bilo, zato so ljudje na veliko pobirali gobe – "glivce" in "borovjače".

Martinov praznik v Ormožu je odpadel. Ljudje se sprašujejo, zakaj. Saj smo pravi "junaki". Zato pa so slavili člani radgonskega Zgodovinskega društva, ki so obhajali 10. obletnico plodnega delovanja, naše, ormoško Zgodovinsko društvo pa se je na Prešernov rojstni dan ovilo v črno. Nenadoma je umrl član zgodovinskega društva Janko Sever, učitelj na OŠ Ormož.

Dva dni po "Ta veselem dnevu kulture" smo člani Zgodovinskega društva Ormož in Podružnica društva generala Maistra, ki pa še ni bila uradno ustanovljena, pripravili v novonastali galeriji "Veteran" v Ormožu odmeven in uspešen Maistrov večer, ki so ga popestrili mladi glasbeniki in recitatorji OŠ in GŠ Ormož. Časovno smo torej prehitevali dogodke, saj je bila podružnica uradno ustanovljena šele čez teden

dni, 11. decembra 2003, v Gornji Radgoni.

Popoldne 14. decembra so vsi svetovni mediji sporočili veselo novico, da so ameriški specialci v rojstnem mestu Tikrit dan prej prijeli iraškega diktatorja in morilca Sadama Huseina. Svet si je malo oddahnil. Ko je televizija pokazala Sadamovo prijetje, se mi je ta pošast resnično zasmilila – v kakšnem stanju je bila. Ta dan, ko so sporočili novico o aretaciji Sadama, je umrl, star 92 let, moj znanec, urednik, novinar, TV-komentator, publicist in borec za pravice kmečkega človeka Drago Košmrli. Bil je sodelavec Akademskega agrarnega kluba NJIVA ali Zagrajskega kolektiva, v katerem so bili še Jože Kerenčič, Milena in Polde Berce in drugi.

Zopet je Morana neusmiljeno posegla v kulturno-intelektualne vrste. Umrl je rojak iz Središča, dramski in filmski igravec Boris Kočevar, na izteku leta pa se je v visoki starosti poslovil slovenski pesnik, pisatelj in nesrečna figura povojne stalinistično-komunistične vladavine Igor Torkar – Boris Fakin.

Ob koncu uvoda z esejističnim poskusom, ki je precej dolg, bi rad dodal kratek povzetek dogajanj preteklega leta. Leto je bilo sušno, toda bilo je vsega dovolj. Skratka, bogata letina, ki pritrjuje slovenskemu pregovoru "da sušno leto prehrani tri mokra". Odlično je obrodila trta z veliko grozdnega sladkorja. Vinski letnik je bil nadpovprečen, vendar pa je kletarjenje nekaterim delalo težave. Poljščine so dobro obrodile, le v naplavnem svetu je suša močno pestila sladkorno peso, koruzo, pšenico ter vse ostale kulture. Obdarovani smo bili z obilo domačih sliv, zato je bil produkt le-teh zelo kakovosten. Kot zanimivost naj povem, da je bogato obrodil divji črni trn (*Prunus spinosa*), kot tudi najstarejši ljudje tega ne pomnijo. Nekateri so te plodove nabirali za zdravilo. Modro obarvani plodovi v harmoniji z jesensko paleto vseh mogočih barv so nam pričarali v spomin dela slovenskih impresionistov – Sternena, Groharja ... Dovolj je bilo češenj, višenj, jabolk in breskev, le marelic zaradi pogostih spomladanskih pozeb že dolgo ni bilo v izobilju.

Največja nevarnost, ki je pretila človeštvu, pa je silno naraščajoč terorizem, ki se z nezadržno močjo približuje Evropi. Svet pa je bil in ostaja razdeljen, tudi zaradi Iraka in vseh dogodkov, ki so se pripetili po svetu. Nič drugače ni bilo v Sloveniji.

Spoznavaj in brani korenine slovenstva ...

Nič novega ne bom zapisal, če rečem, da je bil v obeh Jugoslavijah Rudolf Maister nebodigatreba ali peto kolo. Njegov življenjski, politični in vojaški karierni vzpon so obdelali mnogi njegovi biografi in zgodovinarji, pa se kljub temu še najde kakšna iskriva

malenkost, ki generala postavi na še trdnejša rodoljubna tla.

Menda se mu je stara Jugoslavija oddolžila z veličastnim odhodom v večnost. Gotovo so si mnogi oddahnili, mnogi iskreni Slovenci pa so za njim globoko žalovali. V življenju in zgodovini je pač tako, da so bili zmagovalci tisti, ki so pozneje vodili narode. Gotova dejstva nam to zagotovo potrjujejo, še posebej po končani drugi svetovni vojni (Francija, Anglija, ZDA, Rusija, Jugoslavija ...). Vsekakor je bil Maister veliki zmagovalec s svojo vlogo, ki jo je odigral po prvi svetovni moriji. Seveda so se novi oblastniki tega globoko zavedali. Kaj drugega so lahko naredili in morali narediti, kot da so ga pod krinko njegovega slabega zdravja na hitro upokojili in se ga tako odkrižali. Da je zgodovina dobra učiteljica, nam potrjujejo slovenski dogodki iz 1994. leta (Depalavas). Elegantne poteze. Maister je bil pri novi oblasti zapisan kot staroavstrijski častnik, ki je v nekih "čudnih okoliščinah" dobil čin generala, pa še za to so mu bili visoki "čaršijski" častniki, ponavadi izšolani v tujini, grozovito zavistni. Tudi pri avstrijskih oblasteh je bil zapisan kot srbofil, zato je imel velike nevšečnosti. Kamor koli so ga "porivali" njegovi nasprotniki, je Maister nedvomno veljal za slovenskega nacionalista s plemenitim značajem, in ne za zlagano intelektualno osebnost. Krasil ga je pravi nacionalizem ali rodoljubje, ki izvira iz čiste in plemenite duše, iz etičnih načel. Kot pravi Slomšek, "da so narodi kakor veje enega drevesa ter ne smejo drug drugega v rasti ovirati".

Po drugi svetovni vojni se v novi Jugoslaviji generalu Maistru ni godilo nič bolje. Seveda je politični zaspek šel v drugo smer in je že imel svojega velikega zmagovalca, ki pa mu v domoljubnem oziru Maister ni smel in mogel nasprotovati. Zanimivo, da se generala niso spomnili v slovenski bratomorni vojni ne "rdeči" in ne "črni". Nobena (slovenska!?) partizanska in nasprotna (slovenska) domobranska enota ni nosila njegovega imena. In imel je srečo, da ga niso vpletili v krvavo svatbo, v kateri bi bilo njegovo pokončno ime za vse večne čase omadeževano. Božja previdnost bi dejala moja mama.

Velika razlika je bila med demokratom Maistrom, ki pa je bil za nameček še avstrijski vojak, in avtokratom Brozom, ki je združil skoraj vse južne Slovane, kmalu pa bi mu uspelo spraviti pod svojo kuratelo še bojevite Arnavte in "tutko Bugarine". Tako sta se Maistrov lik in delo izgubila v veliko razsežnejšem partizanskem gibanju in boju. Tudi Maistrovi borci so delili usodo svojega vojaškega vodje. V prvem planu so bili partizani, njihovi svojci in taboriščniki, izgnanci, pregnanci in šele ob koncu šestdesetih let jim je

posijalo prijaznejše sonce. V *Zakonu o agrarni reformi in kolonizaciji v Sloveniji* (december 1945) so v 17. členu omenjeni pri dodelitvi zemlje tudi invalidi iz prejšnjih vojn – 1912 do 1918 in april 1941. Raziskati, koliko le-teh je bilo udeleženih pri dodeljevanju zemlje, bo naloga zgodovinarjev. Dejstvo pa je, da je bil zakon v tem členu pisan na kožo udeležencem balkanske vojne in le malokdo je pri nas dobil zemljo iz tega naslova. V Središču ob Dravi vem le za eno družino, pa še ta je dobila agrarno zemljo iz naslova pregona in uničenja sinov v taborišču in usmrtitve talca. Ob petdeseti obletnici bojev za Maribor so že priletni in izmozgani starčki (mnogo jih je že odšlo na oni svet) dobili skromna priznanja v obliki finančnih podpor, spominskih medalj in prostih voženj v javnem prometu. Občine, iz katerih so izhajali, so jim v tem letu podelile domicile, izšel pa je tudi spominski zbornik, ki po toliko letih kliče po popravkih in pravičnem zapisu.

Toda to niso bili več Maistrovi borci, temveč borci za severno mejo in general Maister je bil le njihov vodja, ki ni smel posegati v stvarnost s svojo karizmo, s katero bi ogrožal (pa čeprav že skoraj petintrideset let v grobu) aktualne(ga) oblastnike(a).

Spomin, ki ne sme zbledeti

O, že dolgo je od vseprleškega praznika – trgatve. Nekateri zgodnji mošti so postali bistri z veliko vsebnostjo alkohola in nepovretega sladkorja, spet drugi, ki so prišli v kleti nekaj pozneje, so še rahlo šumeli in dvigovali goščo. Božansko so dišali. Zato pa si moral biti pošteno previden ob prijaznem povabilu kakšnega znanca ali prijatelja na pokušnjo.

Ob takšnih prilikah so tudi misli in ideje jasnejše, obenem pa najiskrenejše. Občutil sem to iskrenost ob telefonskem klicu 10. oktobra 2003 dopoldne. Bil je prijatelj Ivan Rihtarič iz Gornje Radgone. Po kratkem formalnem dvogovoru me je povabil še ta večer v ormoški hotel na pogovor o ustanovitvi podružnice Društva generala Maistra. Povabilo je bilo zanimivo, le pozneje, ko sem videl udeležence, me je begalo vprašanje, zakaj je bilo snidenje ravno v Ormožu, ko pa bi za vse udeležence bilo zaradi določenih razdalj bližje (in bolj ekonomično) v Ljutomeru ali celo pri Sv. Tomažu. Seveda tega nisem nikoli pozneje nikomur povedal ali o tem vprašal, pa še tokrat tega ne bi omenil, če se ne bi odločil za takšen pristop k pisanju začetkov DGM na našem področju.

Ob prihodu v hotel smo se srečali stari znanci: mag. Milan Lovrenčič, duhovni vodja in častilec spomina na generala Maistra, obenem pa prvi predsednik DGM Ljubljana, Zvonko Meško iz Sv. Tomaža, Milan Nekrep in Ivan Rihtarič iz Gornje Radgone in pa resni in simpatični gospod, ki se je pozneje predstavil kot

Milan Bolkovič iz Križevcev pri Ljutomeru, in seveda jaz, pisec teh vrstic. Zanimiv sogovornik, od katerega sem zvedel, da je bil aktiven borec za samostojno Slovenijo, v nekem smislu nekakšen prleški Rambo. Najin pogovor je podkrepil z darilom svoje knjige z naslovom "Poziv za domovino". Pozneje sem zvedel, da mu je ta knjiga prinesla velike nevšečnosti. Priskledniki pač!

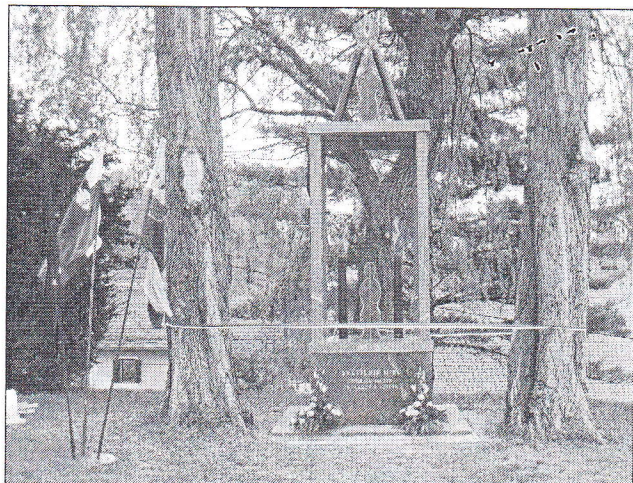
Pogovor je potekal v smislu ustanovitve podružnice Društva generala Maistra. Ideje so se nekako uskladile, le nekdo bi moral prevzeti nadaljnje korake, zato smo se pri tem vprašanju vrteli kot maček okrog vrele kaše. Vsakdo je čakal potezo drugega, tako smo se vrteli v nekem začaranem krogu. Opogumil sem se in predlagal, da bom ob prvi priložnosti oziroma ko bo zadeva dozorela, sklical na podlagi današnjega pogovora ustanovni občni zbor podružnice DGM. Moj predlog so soglasno podprli in me tako imenovali za predsednika iniciativnega odbora za ustanovitev DGM, vsi prisotni pa so postali člani tega odbora. Sedaj so besede tekle v bolj v sproščenem vzdušju. Skupno smo določili ime podružnice, v katero smo vključili tudi Prekmurje, čeprav general Maister tam ni neposredno deloval in so Prekmurci malce nasršeni, če jim ga omeniš. V ta namen smo povabili v podružnico tudi nekatere pomembne ljudi z levega brega Mure, toda večje koristi kot plačevanje članarine z njimi ni bilo. In tako je bil samo še korak do ustanovitve Društva generala Maistra – Podružnice za Prlekijo in Prekmurje. Naj povem, da so glede imena Prlekija imeli dobronamerne pomisleke prijatelji z Radgonskega konca, s trditvijo, da Gornja Radgona z okolico do Radencev ne spada v Prlekijo. Toda prijazno so popustili temu geografskemu lokalpatriotizmu in tako smo skupaj potrdili ime bodoče podružnice društva. Da bi združili še članstvo onstran Mure, smo v naslov podružnice pridali še Prekmurje. Podružnica je imela sedež v Gornji Radgoni.

Dva meseca pozneje, enajstega decembra 2003, je bil sklican ustanovni občni zbor DGM – Podružnice za Prlekijo in Prekmurje. Na prijazno povabilo člana bodoče podružnice dr. Ivana Rihtariča smo ustanovitev podružnice imeli v Gornji Radgoni v prostorih ustanove, ki jo vodi.

Zbrali smo se člani iniciativnega odbora, ustanovljenega 10. oktobra 2003 v Ormožu, zraven pa smo pritegnili še Zdenko Kresnik, kustodinjo ormoške enote Pokrajinskega muzeja Ptuj, upokojeno učiteljico Anico Rajh iz Sv. Tomaža in njeno hčer Sonjo Rajh, profesorico na OŠ, Jožefa Ladiho, veterana vojne za Slovenijo iz Veržeja in Zvonka Bešvirja iz Ormoža. Kot predsednik iniciativnega odbora sem v uvodu povedal, s kakšnim namenom smo se zbrali. Kmalu za

tem je imel besedo predsednik DGM Ljubljana, prleški rojak mag. Milan Lovrenčič. Mag. Lovrenčič je pravzaprav gonilna sila pri ustanavljanju podružnic in društev DGM po vsej Sloveniji. Ker podružnica deluje pod okriljem matičnega društva v Ljubljani, so prisotni izvolili tričlanski podružnični odbor. Naloge so bile zaupane dr. Ivanu Rihtariču, ki je postal predsednik Podružnice, Anica Rajh je prevzela tajniške posle, Milan Bolkovič pa je postal zakladnik ali blagajnik. Člani Podružnice so pripravili in sprejeli program dela za naslednje leto. Med najpomembnejše naloge je sodila nedvomno ponovna postavitve svetilnika miru v Gornji Radgoni. Svetilnik je bil postavljen 1940. leta v spomin padlim žrtvam in Maistrovim borcem, vendar ga je že naslednje leto okupator podrl in uničil. Naj omenim, da bo Podružnica prostovoljno združevala člane treh UE – Gornje Radgone, Ljutomera in Ormoža. Po tem vrstnem redu bo tudi vsako leto drug predsednik Podružnice DGM, tudi z drugim sedežem Podružnice.

30. april 2004. Ta datum bo v novejši slovenski, kot tudi v zgodovini Podružnice Društva generala Maister in Zgodovinskega društva Gornja Radgona, zapisan z velikimi črkami. Dan vstopa Slovenije v evropsko civilizacijsko skupnost in ponovno, po triinšestdesetih letih, odkritje svetilnika miru v Gornji Radgoni. Odkritje spomenika je sovpadalo z veliko državno proslavo ob vstopu v EU, ki je bila v Gornji Radgoni. Ob spomeniku je stala častna četa Slovenske vojske, ob njej pa prapori veteranskih organizacij. V programu so sodelovali orkester Slovenske vojske in mešana pevška zbor iz Murske Sobote in Kamnika. V sami pripravi pa so sodelovala tudi skoraj vsa društva iz Gornje Radgone – Podružnica DGM za Prlekijo in Prekmurje, Policijsko veteransko društvo SEVER, Zgodovinsko društvo iz Gornje Radgone, Zveza častnikov Slovenije, Občinski odbor ZZB in še kdo. Spomenik Maistru in njegovim borcem so slavnostno odkrili gornjeradgonski župan Anton Kampuš, predsednik DGM mag. Milan Lovrenčič, načelnik Generalštaba Slovenske vojske Ladislav Lipič in predstavnik borčevske organizacije. Slavnostni govornik je bil vodja projekta za postavitve svetilnika miru dr. Ivan Rihtarič, besedo pa so dobili tudi predsednik DGM Ljubljana mag. Milan Lovrenčič, načelnik Generalštaba Slovenske vojske Ladislav Lipič, župan Anton Kampuš in predstavnik ZB. Gostje so bili tudi nekateri poslanci Državnega zbora. Žal se vabilu niso odzvali sosedeje iz avstrijske Radgone. Bila je res lepa uvertura v večerno finalno prireditev ob vstopu v EU.

Slika 1: Svetilnik miru v Gornji Radgoni. (Foto: Franc Krnjak)

Zamisel za ponovno postavitve svetilnika miru je nastala v ožjih krogih Zgodovinskega društva Gornja Radgona, ki ga vodi dr. Ivan Rihtarič, in je bila pozneje predlagana Podružnici DGM za Prlekijo in Prekmurje. Seveda je bila ideja z velikim odobravanjem sprejeta pri pogovoru z občinsko oblastjo, ki je bila glavni nosilec finančnega zaloga. Pri finančni konstrukciji je sodelovala z namenskimi sredstvi tudi država. Avtor spomenika je bil Franc Tobias, umetnik s Ptujске Gore, ki je poskušal novemu projektu vdihniti prvotnost, kar mu je vsekakor lepo uspelo. Za današnji čas evropske globalne družbe ima spomenik veliko sporočilno vrednost.

Člani z ormoškega konca nismo hoteli zaostajati za društvenimi kolegi iz Gornje Radgone, zato smo se odločili, da spomenik Maistru in njegovim borcem postavimo pri Svetem Tomažu. Spontane aktivnosti so stekle že v začetku decembra 2003. 5. decembra 2003 je ormoško Veteransko združenje ob pomoči domačega Zgodovinskega društva pripravilo ob slovanskem kulturnem dnevu v novonastali galeriji "Veteran" Maistrov večer. Ob tej priložnosti je predsednik ormoške veteranske organizacije major Miran Fišer, ki je bil obenem tudi član Podružnice DGM za Prlekijo in Prekmurje, pripravil lično razstavo, ki jo je popestril lep kulturni program. Na tej razstavi je bila tudi miniatura skulptura generala Maistra iz bronu, ki jo je Miran Fišer prinesel na ogled za to priložnost od predsednika DGM Ljubljana mag. Lovrenčiča.

Bronasta statua je bila na tej razstavi deležna posebne pozornosti. Ker nas je bilo tukaj nekaj članov Podružnice DGM za Prlekijo in Prekmurje, smo po končanem uradnem delu programa sklenili, da bomo ta kip odkupili in ga postavili pri Sv. Tomažu. S prostorom postavitve ni bilo problema, saj nam je

mesto postavitve širokosrčno odstopil tomaževski duhovnik g. Stanko Matjašec. Z Zvonkom Meškom iz Sv. Tomaža sva prevzela celoten projekt postavitve, z obvezo, da bomo s skupnimi močmi začeli zbirati finančna sredstva. Seveda Podružnice DGM nismo mogli finančno obremenjevati, saj so obenem potekale aktivnosti pri postavitvi svetilnika miru. Tako je bilo vse breme na nas, ormoških članih. Največji finančni zalogaj je bil odkup kipa, ki je stal nekaj več kot tisoč evrov. Zadolžili smo dva člana iz Sv. Tomaža, da gresta na pogovor o finančni pomoči k županu g. Trofeniku. Ta ju je sicer sprejel, vendar finančne pomoči ni odobril. Tudi glede odstranitve spomenika iz prve svetovne vojne izpred cerkve pri Sv. Tomažu je tekla beseda. Tako sta Zvonko Meško in tajnica Anica Rajh prišla na naslednji sestanek vsa poklapana brez kakršnih koli upov. Kljub vsemu smo se odločili, da bomo akcijo nadaljevali, kakor koli že bo. Kot prvo – z. Meškom sva vztrajala, da spomenik bo! Na pomoč so priskočili Zgodovinsko društvo Ormož, ki sem ga takrat vodil, občinski odbor veteranov vojne za Slovenijo in pa posamezniki iz župnije Sv. Tomaža, katerih predniki so bili Maistrovi vojaki. Glede kipa je kazalo, da bi ga morali vrniti ali takoj plačati. Zvonko Meško, ki ima umetniško žilico, je takoj vskočil v razpravo in dejal, da bo sam naredil iz gline statuo generala, bronasti kip, ki je že bil odkrit, pa bomo vrnili. Vendar so se razmere umirile in šele nekaj mesecev po odkritju spomenika je vskočila s finančno razliko KS Sv. Tomaž. Z Meškom sva naredila idejni načrt spomenika, ki je bil sprejet, in ga posredovala domačemu kamnoseku Majcnu iz Savcev, ki je tudi doniral znatna sredstva.

Slika 2: Odkritje spomenika generalu Rudolfu Maistru pri Svetem Tomažu. (Foto: Franc Krnjak)

Datum odkritja spomenika pri Sv. Tomažu smo določili za 3. julij 2004. Ta dan je sovpadal s praznikom KS, obenem pa je bilo razvitje veteranskega prapora in odkritje spominske plošče veteranom vojne za Slovenijo. Osnovna šola je na

pobudo naše tajnice, bivše "šolnice" Anice Rajh, pripravila lep program, slavnostni govornik je bil predsednik Podružnice DGM dr. Ivan Rihtarič, ki je tudi skupaj s predsednikom KS g. Mirkom Cvetkom odkril spomenik. Pri odkritju spomenika smo pogrešali mag. Lovrenčiča in ormoškega župana. Po odkritju spomenika je bila v kulturnem domu proslava, ki jo je organiziral OZVVS Ormož, na katerem so Zgodovinsko društvo Ormož, OO ZB Ormož in Podružnica DGM za Prlekijo in Prekmurje podpisali listino o sodelovanju. Po končanem uradnem delu je bilo ljudsko rajanje ob dobri kapljici in srnjakovem golažu. Spomenik Maistru in njegovim bojevnikom tako krasi prostor med cerkvijo in župniščem kljub nekaterim nergačem, ki se tu in tam spotikajo obenj in norčujejo iz njega.

Podružnica DGM je pod vodstvom dr. Rihtariča bolj ali manj uspešno delovala vse do ustanovitve samostojnega društva v začetku septembra 2005. Po vsej Sloveniji so namreč začeli na pobudo mag. Lovrenčiča ustanavljati samostojna DGM. Zato se je izkazala potreba, če je tako prav ali ne, bo pokazal čas, po ustanovitvi zveze DGM s sedežem v Ljubljani.

8. septembra 2005 je bil sklican redni občni zbor Podružnice, ki pa ni bil samostojen občni zbor, saj smo le podružnica, zato je bila na dnevnem redu le ena točka, in to ustanovitev Društva generala Maistra. Iz pravnega vidika je bil ta dan datum rojstva samostojnega društva ali ustanovni občni zbor za društvo, ki se bo za naprej imenovalo *Prleško društvo generala Maistra*. V gostišču Gorica v Stari-Novih vasi smo se ta dan zbrali stari člani Podružnice in nekateri novi. Med ustanovitelji društva so bili takrat prisotni dosedanji predsednik Podružnice dr. Ivan Rihtarič, ki je tudi vodil ustanovni občni zbor, zapisnikarica je bila dosedanja tajnica Podružnice Anica Rajh in člani Milan Bolkovič iz Križevcev pri Ljutomeru, Franc Krnjak in Zvonko Bešvir iz Ormoža, Zvonko Kustec, ravnatelj gimnazije iz Ljutomera, Ozvald Tučič, podžupan občine Križevci pri Ljutomeru, Janko Sitar iz Ljutomera in Brigita Berič iz Radencev. Na občnem zboru je bil izvoljen petčlanski UO, ki mu je predsedoval Milan Bolkovič, tajniške posle bo še naprej opravljala Anica Rajh, blagajna pa je bila zaupana Brigiti Berič, ki je zaposlena v upravi ljutomerske gimnazije. Člana UO sta postala še dr. Ivan Rihtarič in Franc Krnjak. Zaradi registracije društva smo morali določiti sedež društva. Po enakem principu rotacije kot pri ustanovitvi Podružnice DGM smo za sedež društva določili ljutomersko gimnazijo. Društvo je registrirano pri UE Ljutomer. Predsednik društva se praviloma menja vsaka štiri leta, po štirih letih ga zamenja novi, iz druge UE. Prisotne je na ustanovnem občnem zboru pozdravil tudi dosedanji predsednik DGM Ljubljana in idejni vodja

ustanavljanja društev DGM po Sloveniji ter bodoči predsednik Zveze mag. Milan Lovrenčič. Zveza društev je bila ustanovljena kmalu po našem ustanovnem občnem zboru.

Že v času Podružnice je bil vzpostavljen stik z gimnazijo Franca Miklošiča iz Ljutomera. Prvi predsednik PDGM Milan Bolkovič je že v času Podružnice stopil v stik z ravnateljem gimnazije Zvonkom Kustecem o raziskovalni nalogi na temo general Maister. Tako so dijaki ljutomerske gimnazije pripravili odmevni predstavitvi dogodkov iz leta 1918/19. Predstavitve je bila 17. septembra 2005 v OŠ Križevci pri Ljutomeru. Dijaki so predstavili dve temi. Prvo pod mentorstvom prof. Danila Obala z naslovom *"Maistrovi sodelavci in borci iz Prekmurja ter njihova prizadevanja za priključitev Prekmurja h kraljevini SHS"*. Nalogo so predstavili dijaki Maja Fras, Katja Horvat in Damjan Vučko. Drugo nalogo, pod mentorstvom prof. Francija Čuša, z naslovom *"Odziv Prlekov k obrambi severne meje v letu 1918/19"*, sta predstavili dijakinji Anja Ferlin in Iris Kramberger. Pri predstavitvi naloge je sodeloval oziroma prišel poslušat g. Zvezdan Markovič iz Vojaškega muzeja v Ljubljani. Seveda je bilo navdušenje zelo veliko, tako da je bila projektna skupina zatem povabljena na predstavitve teh nalog na obrambno ministrstvo.

Člani društva smo bili tudi zelo veseli povabila na prvo državno proslavo – ob dnevu Rudolfa Maistra. Ta državni praznik, ki je uzakonjen to leto prvič, se praznuje 23. novembra. Veličastna proslava ob tem dnevu je bila v petek, 25. novembra 2005, v UŠC Leona Štuklja v Mariboru.

Ob 15. obletnici osamosvojitvene vojne za samostojno Slovenijo in obletnici rojstva generala Maistra je v četrtek, 23. marca 2006, *Prleško društvo generala Maistra* v sodelovanju z Občino Ljutomer pripravilo v ljutomerskem Domu kulture koncert Orkestra Slovenske vojske. Zelo odmeven in kvaliteten nastop orkestra je popestril slavnostni govornik generalmajor Ladislav Lipič, načelnik Generalštaba Slovenske vojske.

V sklopu turističnih dni na Kogu je društvo sodelovalo tudi pri odkritju spomenika Maistrovim bojevnikom, 17. avgusta 2006. Slavnostni govornik je bil predsednik Zveze mag. Milan Lovrenčič. V šolski avli so krajanji pripravili lično razstavo na temo generala Maistra.

Pred društvom so v bližnji prihodnosti veliki izzivi. Z ljutomersko gimnazijo zelo dobro sodelujemo, zato želimo vzpodbuditi tudi našo ormoško mladino. Želimo si, da bi društvo sprejeli vsi občani, vseh treh UE, še posebno občani z ormoškega področja. Prav od tukaj je bilo v Maistrovih vrstah mnogo zavednih

fantov, ki so se na klic prvega slovenskega generala odzvali branit domovino Slovenijo. Zato je pred Prleškimi društvom generala Maistra velika naloga – tem pogumnim Maistrovim vojščakom postaviti v spomin, in opomin zanamcem, časten spomenik.

Viri

Arhiv avtorja.

Povzetek

Kronološki zapis aktivnosti Društva generala Maistra, ustanovitev Podružnice za Prlekijo in Prekmurje. V glavnem avtor razpreda, seveda po lastnih zapisih, najprej o lokalnih in političnih dogodkih, ustanovitvi Podružnice, o vstopu v EU in postavitvi svetilnika miru v Gornji Radgoni, postavitvi spomenika Maistrovim bojevnikom pri Sv. Tomažu, sodelovanju z Ljutomersko gimnazijo itd. Kritičen pogled v preteklost naj ne bo dejanje sejanja nestrpnosti, temveč temelj resnice. V glavnem je zapis posvečen Maistru in njegovim vojščakom, ki so bili do nedavnega odrinjeni na stranski tir.